

imena organizacijskih tijela (npr. *Nakon svestrane rasprave Zbor radnih ljudi Instituta za jezik u Zagrebu donio je jednoglasno zaključak.*). U svim drugim slučajevima razni su oblici skupova opći nazivi i po konvenciji se pišu malim početnim slovom (npr. *Danas je zbor radnih ljudi glavni nositelj samoupravljanja u našem društvu.*).

Isti se odnos proteže i na ORGANIZACIJU UDRUŽENOGA RADA. pa : onda kad je SLOŽENA ili OSNOVNA. Ako je to ime ili dio imena nekoga tijela, onda je vlastito ime i piše se velikim početnim slovom; ako je pak izraz općega pojma, piše se malim početnim slovom. Ni tu ne treba ni što dodati ni što oduzeti.

Zaključak

19. Iz obuhvaćene tematike o pisanju velikoga početnoga slova jasno izlazi da je to prvenstveno gramatičko, dakle i jezično, a tek onda pravopisno pitanje. Vidjeli smo da se jedna te ista riječ u jednoj prilici piše velikim, a u drugoj prilici malim početnim slovom. Moglo bi se navesti i obrazložiti na tisuće posebnih slučajeva i primjera i za jedan i za drugi postupak. To je međutim posao pravopisnih rječnika i drugih, sličnih pravopisnih popisa, a ne prostorno ograničenoga i samo problemski usmjerenoga referata. Ovdje se ipak i još jednom naglašava samo osnovna misao:

Pisanje velikoga ili maloga početnoga slova isključivo zavisi od toga je li riječ o vlastitom imenu ili o općem nazivu. Nema drugih kriterija, osim dakako onih koji vrijede za pisanje riječi iz počasti i za pisanje velikoga slova na početku teksta ili za točke ako se tekst nastavlja. Drugi bi ili drukčiji kriteriji nužno modificirali pravopisnu konvenciju o pisanju velikoga početnoga slova. Nema međutim potrebe ni za mijenjanje kriterija ni za modifikaciju pravopisne konvencije. Potrebno je samo jezične kriterije i pravopisnu konvenciju z n a l a č k i pretočiti u jednostavna i upotrebljiva pravopisna p r a v i l a.

O PROBLEMU POLUSLOŽENICA

Eugenija Barić i Dragica Malić

I.

1. Grafijski znak za prepoznavanje polusloženica jest crtica (-). Stoga je pisanje s crticom usko povezano s problemom polusloženica.

2. *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika* (MH—MS, Zagreb—Novi Sad 1960, str. 121) uz crticu kao pravopisni znak kazuje da se ona piše i među dijelovima polusloženica i navodi primjere: *radio-aparat, obor-knez, zeleno-žuta zastava, Smail-aga, Ivanić-Grad*. Takvi se primjeri navode i u poglavlju o sastavljenom i rastavljenom pisanju riječi (str. 74—75): *spomen-ploča, rak-rana, kremen-kamen, uzor-majka, ivan-cvijet, auto-put, radio-stanica, alaj-barjak, baš-čaršija, radio-amater, Smail-aga, Omer-paša, Husein-beg, Kostreš-harambaša, Peul-kapetan, Milić-barjaktar*. Držimo da pisanje s crticom u pravopisnom smislu nije ni sastavljeno ni rastavljeno pisanje riječi, nego pisanje s crticom.

3. Pravopisni rječnik donosi obilje primjera riječi koje se pišu s crticom. Unatoč tome možemo reći, kao i Sreten Živković 1937. godine (*O pisanju tuđih složenica*, »Naš jezik«, Beograd, V/1937, str. 164—165): »U našim novinama, časopisima, kalendarima i knjigama, kad se piše o tehnicima, nauci, sportu i internacionalnim događajima, susrećemo sve više izraza i naziva – složenih reči stranog porekla i specijalnog značenja – pisanih čas odvojeno, čas spojeno crticom, čas zajedno . . . : *radio aparat, radio pretplatnik, radio program, radio tehnika, radio orkestar, radio amater, radio-kvartet, radiostanica* i sl., *elektrolit kondenzator, driver-transformator, blokkondenzator, tuningmetar, potencijometar; dremašina, preg mašinama, chrom okovima*, i sl.; *tenis i boks meč, hockey utakmica, jockey-klub, autoklub, aerolutrija* i dr.; *gala predstava, o vagon restoranu, vagon-li; šama drozg, bantu jezici*; itd. itd. Napominjemo: 1) spisak takvih reči nije ovim ni izdaleka iscrpen; 2) ove ovde ovako napisane složenice dolaze drugde i drukčije napisane (na pr. *radio kvartet, gala predstava, bantu-jezici*). Što je još gore, u istim novinama ili istom časopisu nalazimo, čak u istom broju, sva tri načina pisanja.« Danas, četrdeset godina nakon spomenutog navoda, problem pisanja takvih riječi potpuno je isti, samo što ih sada ima neusporedivo više.

II.

Kako se crtica osim u polusloženicama upotrebljava i za označavanje nekih drugih odnosa među riječima, dosta je prošireno gledanje da su sve sveze riječi među kojima se piše crtica polusloženice. Tako se u *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva* Rikarda Simeona (Zagreb 1969) pod natuknicom *polusloženica* navodi nekoliko raznovrsnih skupina primjera:

biser-grana, Biser-Kata, javor-gusle, a-zrake ili alpha-zrake, a-deklinacija (ili *i-, o-, u-deklinacija*), *g-žica ili ge-žica, o-noge, iks-noge*;

Crnac-polje, Hadži-Omer, Smail-aga, spomen-ploča, Zagreb-grad, Moskva-rijeka; rak-rana, soda-voda, dilber-djevojka, Baš-čelik;

crveno-bijelo-modra (zastava), gospodarsko-šumarski, prirodoslovno-matematički (fakultet);

Zagreb-Split;

Špišić-Bukovica, Plase-Crikvenica;

Brlić-Mažuranić, Kačić-Miošić;

kako-tako, kad-tad, pošto-poto; tako-tako,

hop-hop-hop; dva-tri puta, dan-dva, godinu-dvije, korak-dva, deset-petnaest itd.

III.

1. Naziv *polusloženica* novijeg je datuma. Prvi mu trag, koliko nam je poznato, nalazimo tek u »Našem jeziku« (Beograd, VII/1940, str. 81) pod inicijalima M. P. (Milivoj Pavlović).

2. Nazivom *polusloženica* obično se označavaju sveze dviju riječi od kojih prva određuje drugu, ali se pritom ne sklanja i zadržava svoj naglasak. Već takvo najopćenitije određenje isključuje iz kruga polusloženica čitave skupine primjera koje se pod polusloženicama običavaju navoditi. Npr. a) prva riječ ne određuje drugu u svezama: *gospodarsko-šumarski, sat-dva, Špišić-Bukovica*; b) prva se riječ ne sklanja zato što je nesklonjiva sama po sebi: *a-deklinacija, ge-žica, Baš-čelik*; c) prva se riječ ili mora ili može sklanjati: *Moskva-rijeka*, ali ne *Moskva-rijeke*, nego *Moskve-rijeke; Zagreb-grad – u Zagreb-gradu ili u Zagrebu gradu.*

3. Treba razlikovati sveze riječi u kojima je crtica samo znak da se prva riječ ne sklanja iako se može sklanjati od polusloženica, u kojima crtica ima značenjsku funkciju (npr. N *baba-Jaga*, G *baba-Jage* i *babe Jage*; N *duždev dvor*, I *pred duždev-dvorom* i *pred duždevim dvorom*).

4. Prema tome, može se reći da su polusloženice, zapravo, sveze dviju imenica, od kojih prva *a t r i b u t n o* određuje drugu i ne sklanja se, niti se u takvoj svezi može sklanjati, a obje imenice zadržavaju svoj naglasak. npr. *uzor-mâjka, bisser-grána, izvor-vòda, lòvòr-vijènac, krèmèn-kàmèn, pàùn-pèro. slàvùj-gròlo, räk-ràna, spòmèn-plòča, spòmèn-dòm, rèmek-djèlo* itd.

4. 1. Takve sveze riječi poznate su u gramatikama i pravopisima počevši od A. Leskiena i T. Maretića, samo što su se različito pisale i najprije su ih zvali složenicama (Leskien, Maretić, Belić, Boranić, Živković i dr.). U drugom izdanju svoje gramatike (Zagreb 1931, str. 331) T. Maretić kaže: »Ima i takvih složenica, u kojima su dvije imenice jedna do druge, a prva je od njih muškoga roda i glasi onako, kako joj je nominativ sing., ali takve se složenice nalaze samo u pjesmama (po svoj prilici poradi potrebe stiha): *izvorvòda* (u Vuka I, 293: izvor voda), *jèlenròg* (u Vuka I, 160: jelen-rogom), *ljljangòra, ljljanlistak, pà-un-pero, žùborvòda*. Te su složenice načinjene po svoj prilici prema složenica-

ma uzetim iz turskoga jezika: *âlâjbârjak*, *âlâjbeg*, *bûljugbaša* (ili *bûljubaša*), *duvânkesa*, *mèrmerâvlija*, *sâmurkalpak* (i *rîmpâpa* je kao složenica uzeta iz turskog jezika). Da bi se složenica pokratila, uzme se katkad u prvom dijelu osnova imenice mjesto osnove pridjeva, kako je: *bûgarkabànica* (u pjesmi, tj. bugarska kabanica).« Prema Leskienovu tumačenju* pored složenica koje su izravno preuzete iz turskoga, kao *bûljugbaša*, *duvân-kesa*, *tû-tun-kesa*, pod neposrednim turskim utjecajem nastale su složenice tipa *bâš-knêz*, *òbor-knêz*, *vòjvod-baša*, *djèver-baša*, *kòz-baša*, pa i »pjesničke riječi« *mèrmer-âvlija*, *mèrmer-sòkâk*, *mèrmer-kaldrma*, *bûgar-kabànica*, *nâdžag-baba*, *rîm-pâpa*, *sâmur-kâlpak*. Za složenice sastavljene od domaćih riječi Leskien kaže da nisu nastale pod neposrednim turskim utjecajem, što ne isključuje mogućnost posrednog utjecaja.

4. 2. Takve sveze domaćih riječi najprije su se upotrebljavale u pjesmama, osobito narodnima. Njihovom su se upotrebom postizali različiti izražajni i metrički efekti, što znači da su stilski obilježene, npr. *bîser-grána*, *ivan-cvîjet*, *izvor-vòda*, *lòvòr-grána*, *slâvûj-grlo*, *jâvòr-gûsle* i sl. Valja među njih ubrojiti i neke uglavnom iz narodne poezije naslijeđene sveze turcizma i domaće riječi, ili čak dvaju turcizama, koje su također izražajno obilježene i rijetko se upotrebljavaju u običnu govoru, npr. *âkšam-cvîjet*, *bûgar-kabànica*, *divan-kabànica*, *ðûl-bâšča*, *ðûl-bèhâr*, *ðûl-djèvòjka*, *mèrmer-âvlija*, *mèrmer-kâldrma*, *mèrmer-kâmèn*, *sâhat-kûla*, *sât-kûla*, *sâmur-kâlpak* i sl.

4. 3. Takve sveze dviju imenica nisu mnogobrojne, i kad se pojavljuju nove, kao npr. *ùzor-mâjka*, *ùzor-súdac*, *ùzor-spîsatelj*, *čèlik-znâčâj*, *čèlik-nârod*, *rèmek-djèlo*, *žâr-ptîca*, *spòmèn-dòm*, *spòmèn-mùzèj*, *spòmèn-obiljèžje*, *spòmèn-plòča*, *spòmèn-pòdrùčje* itd., obično nastaju iz stilističkih pobuda. Rijetke su izvan stilske upotrebe ili bez ikakve stilske obilježenosti, kao npr. *divot-izdá-nje*, *mâmut-križâljkâ*, *mâmut-bròd*, *sòda-vòda*.

4. 4. Te sveze ne sudjeluju u tvorbi riječi i rijetko se pojavljuju kao rječničke natuknice. Ako se u rječnicima i navode, obično dolaze uz prvi svoj sastavni dio, npr. *izvor-vòda* uz *izvor*, *čèlik-znâčâj* uz *čèlik*, *ùzor-súdac* uz *ùzor*, ali ipak *rèmek-djèlo*, *râk-râna*, *spòmèn-dân*, *spòmèn-plòča* i sl. kao posebne natuknice. Kad se u njima prvi dio zamijeni pravim pridjevom ili drugom atributnom odrednicom (npr. *izvorska voda*, *čelični značaj*, *uzorni sudac*, *dan u spomen*, *ploča u spomen* i sl.) one gube svoju stilsku obilježenost, tj. prestaju biti stilemi, a i značenje nije uvijek sasvim isto (npr. *slavuj-grlo* znači zapravo »glas kao u slavuja«, a ne »slavujevo grlo«). Samo stilska obilježenost i funkcionalnost takvih sveza dviju imenica, u biti neprirodnih za naš tvorbeni sustav, opravdava njihovo postojanje u jeziku. U jezičnoj svijesti to su zapravo složene

* A. Leskien, Gramatik der serbo-kroatischen Sprache, Heidelberg 1914, str. 323.

nice. Međutim, kako je u tvorbi složenica za standardnu novoštokavštinu karakterističan spojnik -o-, a slaganje imenice s imenicom sa spojnikom -o- tuđi je tvorbeni uzorak, do potpunog slaganja, što uključuje i sastavljeno pisanje nije došlo, i zbog toga se takve sveze definiraju kao nepotpune složenice ili polusloženice i pišu se s crticom. Za njih je karakteristično i čuvanje obaju naglasaka, čemu vjerojatno pogoduje i njihova stilska upotreba.

4. 5. Glavna su, dakle, obilježja takvih sveza: atributnost prve imenice u odnosu prema drugoj, nemogućnost sklanjanja prve imenice, čuvanje obaju naglasaka, njihovo nesudjelovanje u tvorbi, sintaktička cjelovitost (svaka se takva sveza sintaktički ponaša kao jedna jedinica) i – što je najvažnije – stilska obilježenost.

IV.

1. Uobičajeno je da se s crticom pišu i sveze vlastite imenice i njezine imeničke odrednice ako se prva od njih upotrebljava nesklonjivo. Ako imenička odrednica u takvim svezama dolazi iza vlastite imenice, najčešće je to opći zemljopisni pojam (npr. grad, gora, planina, polje) ili titula, odnosno zvanje uz imena ličnosti iz prošlosti, uglavnom s područja i iz vremena turske vladavine (npr. aga, beg, barjaktar, hodža, kapetan, paša). Ako su turskoga podrijetla oba dijela sveze, i vlastito ime i imenička odrednica, uobičajena je samo nesklonjiva upotreba vlastitog imena na prvome mjestu, prema turskom uzoru. pa takve sveze treba pisati s crticom, npr. *Hasan-aga*, *Smail-aga*, *Rizvan-beg*, *Mehmed-paša*, *Nasradin-hodža*. Tako treba pisati i pridjeve izvedene od tih sveza: *Hasan-agin*, *Smail-agin*, *Rizvan-begov*, *Mehmed-pašin*, *Nasradin-hodžin* (za razliku npr. od *Ibrahimbegov* – »koji se odnosi na Ibrahimbega«).

2. Tako se ponašaju i već odavno ustaljeni nazivi oficirskih činova s apozitivnim odnosom prvoga dijela prema drugome: *general-major*, *general-potpukovnik*, *general-pukovnik*, u kojima se prvi dio upotrebljava samo nesklonjivo, pa je crtica obavezna i u nominativu jer ukazuje na tu nesklonjivu upotrebu. Pridjeve izvedene od tih naziva također treba pisati s crticom: *general-majorov*, *general-majorski* i dr.

3. Kad je imenička odrednica na prvome mjestu, vlastita je imenica uvijek osobno ime, npr. *baba Jaga*, *gazda Pero*, *čika Janko*, *kir Janja* itd.

4. Izuzmu li se sveze u kojima je uobičajena samo nesklonjiva upotreba prvoga dijela, pa je pisanje s crticom u svim padežima obavezno, crtica je nepotrebna u nominativu sveza vlastite imenice i njezine imeničke odrednice, npr. *Zagreb grad*, *Moskva rijeka*, *Milić barjaktar*, *baba Jaga*, *kir Janja*. U ostalim padežima, ako se prvi dio upotrijebi nesklonjivo (ili je već sam nesklonjiv), crtica obavezno dolazi, npr. *Zagreb-grad*, *Milić-barjaktara*, *baba-Jage*, *gazda-*

-Pere, efendi-Mite, kir-Janju, ali Zagreba grada, Milića barjaktara, babe Jage, gazde Pere. I pridjeve izvedene od takvih sveza treba pisati s crticom: *baba-Jagin, gazda-Perin, efendi-Mitin, kir-Janjin*.

5. Sveze u kojima je imenička odrednica iza vlastite imenice sastavni dio zemljopisnog imena mogu se pisati dvojako, ovisno o naglasku. Ako prevladava jedan naglasak, treba ih pisati sastavljeno (*Jèlāspolje, Ivanićgrād, Sòko-grād, Šārplanina*), a ako oba dijela sveze čuvaju svoje naglaske, treba ih pisati s crticom, koja označuje redosljednu i značenjsku jedinstvenost sveze (*Jèlāspòlje, Ivanić-Grād, Sòko-grād, Šār-planina*). Ostali dvočlani zemljopisni nazivi s dva naglasaka u kojima se prvi dio ne sklanja također treba pisati s crticom, npr. *Han-Pijesak, Herceg-Noví, Kaštel-Gomilica, Kaštel-Štafilić, Kotor-Varoš, Kulen-Vakuf* i dr.

* * *

6. U suvremenom standardnom jeziku, pogotovo u terminologijama, sveze s crticom vrlo su česte i potpuno stilski neobilježene. Do njihove pojave dolazi pod utjecajem stranih uzoraka i zbog jezične ekonomije. U njih je prvi dio obično strana riječ, složena skraćunica ili slovo abecede, koji atributno određuju imenicu uz koju dolaze i od kojih je često teško ili sasvim nemoguće izvesti pravi pridjev.

U tom mnoštvu polusloženica, odnosno sveza koje se običavaju pisati s crticom, valja vidjeti:

- a) koje od njih treba pisati sastavljeno, tj. kao složenice,
- b) koje treba pisati rastavljeno, tj. kao svezu nesklonjive atributne odrednice i imenice,
- c) koje se ne bi nikako mogle ostaviti u jeziku kao pravilne, odnosno u kojima prvi dio treba zamijeniti pravim pridjevom ili kakvom drugom zamjenom.

V.

1. Vjerojatno najveću skupinu sveza uzimanih kao polusloženice čine one u kojima kao prvi dio dolaze fonemski nizovi *auto-*, *foto-*, *kino-* i *radio-* kad se odnose na *automobil, fotografiju, kinematograf, radioaparát* i sl. (npr. u *autocesta, fotoaparát, kino-dvorana, radio-stanica* i dr.). Te se sveze smatraju polusloženicama:

a) zato što postoje isti fonemski nizovi s drugim značenjem i drugoga podrijetla kao sastavni dijelovi složenica (*auto-* od grč. *autos* = sam, vlastit, npr. u *autosugestija*; *foto-* od grč. *fotos* = svjetlo, npr. u *fotosinteza*; *kino-* od grč. *kýōn, kýnós* = pas, npr. u *kinofobija*; *radio-* od lat. *radium* = radij /kem. element/ npr. *radioaktivan*) i

b) što ti fonemski nizovi funkcioniraju i kao samostalne riječi ili leksemi (*auto* = automobil; *foto* = fotograf, fotografska radionica; *kino* = kinematograf; *radio* = radioaparatus, radiostanica). Zbog toga se uzima da takve polysloženice imaju dva naglasaka, što upravo i jest od bitnih obilježja polysloženice, dok se za potpune složenice uzima da imaju samo jedan naglasak.

Međutim, nijedan od kriterija zbog kojih se spomenute sveze drže polysloženicama nije dovoljno čvrst.

a) Ima i drugih fonemskih nizova s dva različita značenja, pa se ipak riječi čiji su prvi dio, bez obzira na različitost značenja, uzimaju kao potpune složenice, npr. *melo-* od grč. *melos* = pjesma, napjev u *melodeklamacija*, *melodrama* i *melo-* od grč. *melon* = lice, obraz u *meloplastika*; *hipo-* od grč. *hypó* = ispod u *hipocentar*, *hipofunkcija* i *hipo-* od grč. *hippos* = konj u *hipopatologija*; *hidro-* od grč. *hýdōr* = voda u *hidroavijacija*, *hidrobiologija*, *hidrodinamika* i *hidro-* sa značenjem »hidrogenski« u *hidrobomba*.

b) Ima i drugih riječi s dva naglasaka, npr. *nájjednostávnijí*, *kōntraadmírál*, *psēudoklásični*, *míkrōambulánta*, *strátokâmera* itd.

c) Fonemske nizove *auto-*, *foto-*, *kino-*, *radio-* ne treba promatrati kao lekseme, nego kao morfeme koji izriču vezu drugoga dijela sveze sa svojim leksičkim značenjem, kao što to izriču npr. i morfemi *hidro-* u *hidroelektrana*, *psih-* u *psihanaliza*, *aero-* u *aerodinamika*, *aerostatika*, *agro-* u *agrobiologija*, *agrotehnika*, *bio-* u *biogeografija*, *biokemija*, *elektro-* u *elektroanaliza*, *elektrokardiograf*, *fono-* u *fonostilistika*, *galvano-* u *galvanometalurgija*, *geo-* u *geobotanika*, *hemo-* u *hemoterapija*, *termo-* u *termodinamika* itd. itd. Sve takve morfemske jedinice (sa završetkom *o*) lako se spajaju s imenicom u složenice, koje mogu motivirati nove riječi, npr. *elektrotehnika* – *elektrotehničar*, *biokemija* – *biokemijski* i sl. Iz toga proizlazi da sve takve sveze treba pisati kao složenice, unatoč drugačijem pisanju u nekim priručnicima i svakodnevnoj praksi, npr. *biostanica* (pored već ustaljenog *biokemija* i sl.), *azospojevi*, *diazospojevi*, *aminokiseline*, *aminospojevi*, *etnopark*, *fonomontaža*, *ferohidroksid*, *ferospojevi*, *feroslitina*, *ferosulfat*, *pa* i *ferioksid*, *ferispojevi* (kao već uobičajeno *ferokrom*, *feromangan*, *ferosilicij* i sl.), *rotopapir*, *rotoboja*, *rulostroj*, *sociodrama*, *trafostanica*, *videodetekcija*, *videopojčalo* itd.

2. Prema tome držimo da bi dosadašnje polysloženice s prvim dijelovima *auto-*, *foto-*, *kino-*, *radio-* također trebalo pisati sastavljeno kao potpune složenice, npr. *autocesta*, *autoguma*, *autolampa*, *autoelektričar*, *autolimar*, *automehaničar*, *autostop*, *fotoaparatus*, *fotoateljé*, *fotomaterijal*, *fotoreporter*, *fotorevija*, *fotoslužba*, *fotostudio*, *fototehnika*, *fototeka*, *kinokamera*, *kinolampa*, *kinooperater*, *kinoprojektor*, *kinoreklama*, *kinoteka*, *radioamater*, *radioaparatus*, *radiodrama*, *radioodašiljač*, *radiopojčalo*, *radioprijenos*, *radiospiker*, *radiosta-*

nica, radioveza itd. itd. Tome u prilog govori i veliko kolebanje u pisanju tih sveza ne samo u svakodnevnoj praksi nego i u rječničkim priručnicima (v. npr. *Tehnički rječnik V. Dapca*, Zagreb 1971).

3. Neke od takvih sveza, naročito sa sastavnim dijelom *auto-*, pretjerano se upotrebljavaju i potiskuju sve druge mogućnosti izražavanja, npr. *autopromet* mj. *automobilski promet*, *autokolona* mj. *kolona automobila*, *autoindustrija* mj. *automobilska industrija*, *autoklub* mj. *automobilistički klub*, *autoškola* mj. *vozačka škola*, *autotrka* mj. *automobilistička trka* itd.

4. Poseban je problem pisanja sveza nastalih skraćivanjem dvočlanih pridjeva, kao npr. *auto-moto* od *automobilističko-motociklistički*, u kojima se crtica zbog dvočlanosti mora sačuvati, a vezivanje drugoga dijela skraćenog dvočlanog pridjeva uz imenicu, npr. *auto-mototrke*, *auto-motosavez*, ne dolazi u obzir jer mijenja značenje (*auto-mototrke* značilo bi »automobilističke mototrke«, a *auto-motosavez* »automobilistički motosavez«). Takve bi sveze trebalo pisati odvojeno od imenice, tj. kao nesklonjivi pridjev uz imenicu, kako najčešće i nalazimo u svakodnevnoj praksi: *auto-moto trke*, *auto-moto savez*, pa tako i *radio-elektro centar* (nastalo vjerojatno sažimanjem od *radiocentar* i *elektrocentar*).

5. Po dosadašnjem pravopisu pisale su se s crticom i sveze kao npr. *Radio-Zagreb*, *Radio-Beograd*, *Radio-Sarajevo* i sl., očito analogijom prema tipu: *radio-aparat*, *radio-stanica*. Pri tome nije uočeno da odnos prvoga dijela prema drugomu nije isti u ta dva tipa sveza. Naime, u svezama kao *Radio-Zagreb* prvi dio, tj. *radio* u značenju »radiostanica«, ne određuje atributno drugi dio sveze, nego se odnosi prema njemu kao opća imenica šireg značenja prema nazivu (naslovu), kao i u *Televizija Zagreb*, *Kino »Zagreb«*, *roman »Kiklop«*, *brod »Galeb«* itd. Takve sveze mogu se teoretski trojako sklanjati: 1) tako da se sklanja prvi dio, npr. *na Radiju Zagreb*, *preko Radija Beograd* kao *na Radiju Novi Sad*, *preko Radija Novi Sad*; 2) tako da se sklanja drugi dio, a prvi ostaje nesklonjiv, npr. *na Radio-Zagrebu*, *preko Radio-Beograda* (ali ne i *na Radio-Novom Sadu*, *preko Radio-Novog Sada*), gdje je pisanje crtice u kosim padežima obavezno kao znak nesklonjive upotrebe prvoga dijela; i 3) tako da se sklanjaju oba dijela, što nije uobičajeno, npr. *na Radiju Zagrebu*, *preko Radija Beograda*. Prema tome, takve se sveze u nominativu (i akuzativu) ne pišu s crticom, jer ona isključuje sklonjivu upotrebu prvoga dijela.

6. U nazivu *Radiotelevizija* nema atributnoga odnosa prvoga dijela prema drugomu, nego je to naporedna upotreba dviju imenica koja se zbog jedinstvenosti pojma koji označavaju shvaćaju kao složenica. Pridjev izveden od te složenice *radiotelevizijski* razlikuje se u značenju od pridjeva *radio-televizijski* – prvi znači »koji se odnosi na Radioteleviziju« (kao ustanovu), a drugi znači »koji se odnosi na radio i na televiziju« (kao zasebne pojmove).

7. Brojnu skupinu riječi pisanih kao polusloženice čine riječi koje su većinom tuđe složenice. Među njima su najstariji germanizmi i turcizmi, a u novije vrijeme ima sve više takvih riječi koje dolaze iz engleskog, francuskog i drugih jezika. Mnoge od njih nisu riječi književnoga jezika, nego samo razgovornog, i mogu se u književnom tekstu upotrijebiti samo s određenom stilskom obojenošću. Neke su neophodne kao termini i riječi koje nemaju domaću zamjenu, ali za neke postoje adekvatne domaće riječi, i tada je njihova upotreba nepreporučljiva.

Po svom sastavu te su riječi različite:

- a) neke se sastoje od dijelova koji nisu leksemi hrvatskoga ili srpskoga jezika;
- b) u nekima su kao leksemi hrvatskoga ili srpskoga jezika prepoznatljiva oba dijela, ili bar jedan od njih;
- c) neke su načinjene tako da je prvi dio preuzet iz jezika izvornika, a drugi je prava domaća riječ.

7. 1. Kako jednako tvorenih riječi ima preuzetih i kao složenice, držimo da među njima ne bi trebalo praviti razlike i da bi i one koje se zbog različitih razloga običavaju pisati kao polusloženice trebalo, bez obzira na podrijetlo i sastav, pisati kao složenice ako ih uopće unosimo u jezik. One nemaju one stilске obilježnosti koja opravdava čuvanje određene samostalnosti obaju dijelova kakva se očituje u polusloženicama.

7. 2. Tako bi trebalo sastavljeno pisati npr.

a) *rahatlokum, pigzibner, kartblanš, edmemoar, popart, nokaut, tajmaut; singltangl, bugivugi, rizibizi, pingpong, tokivoki (i vokitoki), džijudžicu, rokenrol* i sl.;

b) *alajbarjak, alajbarjaktar, alajbeg, alajčauš, Alibaba, baščauš, bašmuktar, Baščelik, čekmekćuprija, čitluksahibija, hairsahibija, muhursahibija, kizlaraga, rakisapun, sadekava, sogandolma, tahanhalva; dalajlama, tašilama, pančonlama; bildaparat, blokdijagram, blokkondenzator, bloksistem, generalkomanda, marškolona, maršruta, romancement, sinterelektroda, tonfilm; animirdama, jahtklub, koktelbar, snekbar, kroskontri, kuldžez, lunapark, ponibicikl, poniekspres, skiponi, svetingistem, šoubiznis;*

c) *bašknez, dulpita, sakazbundeva; blokstruja, triksnimka, trikuredaji, triovaljalica* i sl.

7. 3. U prilog tom prijedlogu ide već uobičajeno sastavljeno pisanje isto-vrsnih posuđenica, kao što su npr. *baščaršija, duhankesa, dulbaklava, dulbešećer, karavansaraj, nadžagbaba, šišćevap; donžuan, kokakola, šeribrendi, ringeraja; generalštab, lokalpatriot, lunpenproletarijat, nacionalsocijalizam; markgrof, tonmajstor, šperploča, plehmuzika, rošunka, hendlpaprikaš, kramplpogača* itd. itd.

8. Sastavljeno bi trebalo pisati i sve mjerne jedinice, npr. *ampersat*, *ampersekunda*, *kilovatamper*, *metarkilogram* (i *kilogrammetar*), *vatsat*, *vatsekunda* (kao već uobičajeno *kilovatsat*), a isto tako i riječi sa značenjem »sprava za mjerenje čega« sastavljen s *-metar* (u kojima *-metar* ne dolazi u značenju riječi *metar* kao leksem hrvatskoga ili srpskoga jezika, nego u značenju glagolske osnove *mjer-*, koju nalazimo u nazivima sprava za mjerenje, kao npr. *plino-mjer*, *strujomjer* i sl.): *ommetar* (pored *omometar*), *voltmetar*, *taksametar* (kao već uobičajeno *ampermetar*, *voltmetar*, *nivometar*).

9. Međutim, kako je takav tvorbeni uzorak tuđ hrvatskom ili srpskom jeziku, treba, gdje je to moguće, za tako nastale ili preuzete riječi tražiti zamjenu u okvirima našeg jezičnog sustava.

10. U polusloženičkom ili složeničkom načinu preuzimanja tuđih složenica naglasak nije relevantan jer se i u znatnom broju riječi dosad pisanih kao složenice čuvaju oba naglasaka, dok se u nekih od dosadašnjih polusloženica jedan od naglasaka u izgovoru gubi. Za preuzimanje i pisanje tuđih složenica ne bi smjela biti relevantna ni odsutnost jednačenja suglasnika kao ni pojava geminata na morfemskoj granici, tj. na spoju sastavnih dijelova, jer su takvi slučajevi pravopisno već normirani u prefiksionalnoj tvorbi, npr. *predtakmičenje*, *predturski*, *podtajnik*, *podtekst*; *najjužniji*, *najjednostavniji*, *najjači*, *naddruštven*, *naddijalekt*, *poddijalekt*, *cirkummediteranski*, *superromantičan*, *nuzzarada*, *nuzzgrada* itd., a za jednačenje i u nekim drugim slučajevima kako se ne bi izgubila veza s osnovom, npr. *habsburški*, *ivanićgradski*, *vašingtonski*, *Josipdol* i dr.

11. Kao polusloženice bilo je uobičajeno pisati i riječi *naliv-pero* (načinjena prema njem. *Füllfeder*), *čtvrť-finale* (ali *čtvrťgodište*), *jugo-jugoistok*, *jugo-jugozapad*, *sjevero-sjeveroistok*, *sjevero-sjeverozapad*.

11. 1. U riječi *naliv-pero* nema polusloženičkog odnosa dviju imenica od kojih prva atributno određuje drugu. Ona nije motivirana jer oba njena sastavna dijela ne čuvaju svoje pravo značenje, nego zajedno znače cjelovit pojam, pa je zato treba pisati sastavljeno. Cjelovitost tog pojma potvrđuje se i mogućnošću samostalne upotrebe imenice *pero* uz imenicu *nalivpero*, npr. »Kupio je pero za nalivpero«. Sastavljeno treba pisati i riječ *redispero*, u kojoj prvi dio nema samostalnog značenja. Isto vrijedi i za dosadašnje polusloženice *rezus-faktor*, *kina-srebro*, *kina-vino*, pa i *omnibus-film*.

11. 2. Riječ *čtvrťfinale* treba shvatiti kao prefiksionalnu tvorbu (usp. *polu-finale*), a riječi *jugojugoistok*, *jugojugozapad*, *sjeverosjeveroistok*, *sjeverosjeverozapad* treba shvatiti kao složenice sa spojnikom *-o-* i značenjem: južni jugoistok, južni jugozapad, sjeverni sjeveroistok, sjeverni sjeverozapad, tj. najbliži jugu, najbliži sjeveru.

12. Neujednačenost pisanja pojavljuje se i u nazivima ustanova i poduzeća. npr. *Autodubrava*, ali *Auto-Hrvatska*, *Croatia-osiguranje* i *Croatiaosiguranje*. *Jadran-film* i *Jadranfilm*, *Zagreb-film*, ali *Zagrebteksstil* i sl. Do takvih naziva dolazi iz potrebe za što sažetijom obaviješću. Zbog cjelovitosti pojma koju ti nazivi izražavaju nikakva zamjena u njima nije provediva, i zato možemo imati *Taksiremont* kao naziv ustanove, ali samo *remont taksija* u općoj upotrebi. Kako ni u njima nema pravog polusloženičkog odnosa dviju imenica od kojih prva atributno određuje drugu, a znače jedinstveni pojam, opravdano je njihovo sastavljeno pisanje (usp. već spomenuti naziv ustanove *Radiotelevizija*).

VI.

1. Drugu skupinu sveza pisanih kao polusloženice čine one u kojima kao prvi dio dolazi nesklonjiva odrednica, koja može biti:

- a) nesklonjivi tuđi pridjev, npr. *portabl-televizor*, *neto-dohodak*;
- b) složena skraćena: *PTT-usluge*, *TV-program*, *PEN-klub*;
- c) slovo abecede ili alfabeta, koje se piše ili slovom ili imenom slova (npr. *alfa-zrake*, *sigma-funkcija*, *gama-foton*, *delta-kovina*, *ge-žica* ili *a-zrake*, *σ-funkcija*, *γ-foton*, *δ-kovina*, *g-žica*, *α-deklinacija* itd.

2. Sveze nesklonjivog tuđeg pridjeva i imenice poznate su dosta dugo u jeziku i ne pišu se s crticom, npr. *drap tkanina*, *mat namještaj*, *bež haljina*, *oker ploha*, *fer igra* itd. Stoga nema razloga da i novije nesklonjive pridjeve ne pišemo uz imenicu na isti način, tj. bez crtice, tim prije što se oni u rečenici ponašaju kao i drugi pridjevi, tj. ne dolaze uvijek neposredno uz imenicu, nego i na kojem drugom mjestu u rečenici: razdvojeni kojim drugim pridjevom od imenice (npr. *neto osobni dohodak*), zatim uz drugi takav nesklonjivi pridjev uz istu imenicu (npr. *mjesečni neto i bruto prihod*), odnosno uz domaći pridjev uz istu imenicu (npr. *obični i portabl televizor*, *obično i kasko osiguranje*). Kao nesklonjivi pridjevi ponašaju se i riječi: *pepita* (*pepita i točkasta tkanina*), *zen* (*zen budizam*), *pop* (*narodni i pop pjevači*), *maksi*, *midi*, *mini* (*maksi, midi i mini suknje*), *bijanko* (*bijanko potpis*), *porto* (*porto marka*), *prima*, *sekunda*, *tercija* (*prima mjenica*, *sekunda mjenica*, *tercija mjenica*), *franko* (*franko vagon*), *velter* (*velter i polusrednja skupina*) itd., a isto se tako ponašaju i domaće imenice *muha*, *pijetao*, *pero* u sportskoj (boksачkoj) terminologiji: *muha skupina*, *pijetao skupina*, *pero skupina* (*kao srednja i polusrednja skupina*).

2. 1. Neki fonemski nizovi, shvaćeni do sada kao prvi dijelovi polusloženica, mogu imati dva morfološka značenja: imeničko i pridjevsko, npr. *kolor* (»boja« i »obojen«), *krep* (vrsta tkanine i »naboran«), *solo* (»jedan glas« i »solistički, sam«), *cikcak* (»izlomljena crta« i »izlomljenu«), *džez* (vrsta glazbe

i »koji je u vezi sa džezom«). U pridjevskom značenju oni su nesklonjivi kao i već spominjani nesklonjivi pridjevi *bruto*, *neto*, *portabl* i dr., pa ih također treba pisati odvojeno od imenice uz koju dolaze, npr. *crno-bijela* i *kolor fotografija*, *glatka* i *krep svila*, *solo* i *zborna pjevanje*, *ravna* i *cikcak crta*, *simfonijski* i *džez orkestar* i sl.

3. Složene skraćenice kao nesklonjive odrednice uz imenicu u stvari su skraćeni dugi pridjevi, ili više pridjevskih riječi, koji se i dalje osjećaju kao pridjevi, ili su to skraćeni tuđi višeečlani izrazi koji također određuju imenicu atributno, tj. ponašaju se isto kao nesklonjivi tuđi pridjevi, što znači da bi ih trebalo pisati bez crtice, odnosno rastavljeno, npr. *TV dnevnik*, *PTT usluge*, *VK radnik*, *UKV uredaj*, *AV metoda*, *PEN klub*, *PAL sistem*, *EI televizori*, *LP ploča*, *PID regulator*, *PE plastična masa*, *PVC mekani i čvrsti profili*, *pH kondicioniranje*, *pH vrijednost*, *rH vrijednost*. U tu grupu sveza može se ubrojiti i *Rh faktor* (iako *Rh* nije skraćenica višeečlanog izraza, ali se zbog čitanja *erha* tako doimlje).

4. Uzorci sa slovom abecede ili alfabetom kao prvim dijelom sveze, npr. *gežica*, *A-dvorana*, *X-pogon*, *X-član* i sl., tuđi su hrvatskom ili srpskom jeziku, što se najbolje vidi u matematičkoj terminologiji, koja je jedna od najstarijih stručnih terminologija u nas, u kojoj se govori i piše npr. *kut α* , *os x* , *os y* , *točka A*, *točka B*, *vrh C*, *dužina AB*, pa bi trebalo i novije uzorke preuzete iz stranih predložaka, gdje god je to moguće, prilagoditi tom sustavu izražavanja, npr. *vitamin B*, *dvorana A*, *član X*, *mreža II*, *dijagram Q*, *faktor Q* i sl.

4. 1. Ipak, neki su takvi izrazi odavno usvojeni kao stručni termini i danas im je nemoguće mijenjati redoslijed, npr. *alfa-čestice*, *alfa-*, *beta-* i *gama-zrake*, *a-*, *i-deklinacija*, *u-osnova*, *c-mol*, *a-dur*. Ponekad je slovo abecede zapravo početno slovo skraćenog pridjeva, npr. *A-bomba* (*atomska bomba*) *H-bomba* (*hidrogenska bomba*), *U-bomba* (*uranova bomba*), pa nije ni potrebno mijenjati redoslijed. Te se odrednice također ponašaju kao nesklonjivi pridjevi, što se najbolje vidi po njihovim različitim mjestima u rečenici, npr. *iks* i *rendgenske zrake*, *rendgensko* i *gama zračenje*, *rentgenske* i *beta zrake*, *alfa*, *beta* i *gama zrake*, *o*, *jo* i *i osnove*, *n*, *s* i *t deklinacija*, *A* i *H bomba* itd., pa ih isto tako treba pisati bez crtice. Mala slova abecede mogu se zbog izdvajanja od ostalog teksta rečenice označiti kurzivom. Ovamo bi trebalo ubrojiti i skupove sa simbolima $+$ i $-$ kada se pišu slovima, npr. *minus pol*, *plus pol*, *plus tolerancija* i sl.

VII.

1. Preostaje vrlo brojna skupina polusloženica koje se javljaju uglavnom u novije vrijeme i u kojima kao prvi dio uvijek dolazi tuđi element, najčešće imenica, a kao drugi dio domaća riječ ili usvojenica. Toliki njihov broj izazvan je ne samo jezičnom ekonomijom nego i linijom manjeg otpora, pri čemu nis-

mo svjesni da onemogućujemo tuđicama da se prilagode i tvorbenom sustavu standardne novoštokavštine i da time osiromašujemo izražaje mogućnosti vlastitoga jezika. Takve su polusloženice najčešće nepotrebne u jeziku i treba ih izbjegavati tražeći pritom najbolji način njihove zamjene. Npr. umjesto *Fidži-otočje*, *akt-studija*, *Maja-kultura*, bolje je reći *otočje Fidži*, *studija akta*, *kultura Maja*; umjesto *acetilen-plin*, *butan-plin*, *lak-boja* dovoljno je *acetilen*, *butan*, *lak* (npr. *boje i lakovi*) i sl.

1. 1. U toj su skupini najčešće polusloženice u kojih se prvi dio može zamijeniti pravim pridjevom, npr. umjesto *angora-kunić*, *angora-mačka*, *angus-govedo*, *ekspres-čistionica*, *karbon-papir*, *kopir-papir*, *lož-ulje*, *nul-točka*, *prefokus-žarulja*, *pastel-boja*, *mozaik-pločica*, *salonit-ploča*, *dur-ljestvica*, *mol-ljestvica*, *registar-tona*, *karate-klub*, *šah-klub*, *hokej-utakmica*, *satem-jezici*, *kentum-jezici*, *urdu-jezik*, *jod-tinktura*, *metil-oranž*, *metil-alkohol*, *propan-kiselina*, *sinus-linija*, *tandem-motor*, *tampon-država*, *pik-sedmica*, *rabat-konto*, *Varteks-tkanina*, *Podravka-juha*, *Darwil-satovi*, *Jehova-kompleks*, *Jokasta-kompleks* itd. bolje je: *angorski kunić*, *angorska mačka*, *angusno govedo*, *ekspresna čistionica*, *karbonski papir*, *kopirni papir*, *loživo ulje*, *nulta točka*, *prefokusna žarulja*, *pastelna boja*, *mozaička pločica*, *salonitna ploča*, *durska i molska ljestvica*, *registarska tona*, *karataški klub*, *šahovski klub*, *hokejaška utakmica*, *satemski jezici*, *kentumski jezici*, *urdski jezik*, *jodna tinktura*, *metilni oranž*, *metilni alkohol*, *propanska kiselina*, *sinusna linija*, *tandemski motor*, *tamponska država*, *pikova sedmica*, *rabatni konto*, *Varteksova tkanina*, *Podravkina juha*, *Darwilovi satovi*, *Jehovin kompleks*, *Jokastin kompleks* (uz već uobičajen *Edipov kompleks*).

1. 2. Od prvih dijelova nekih polusloženica ovoga tipa ne mogu se izvesti pravi pridjevi, ali se zato ti dijelovi mogu zamijeniti domaćom riječju, tj. od nje izvedenim pridjevom, ili nekom drugom zamjenom. Npr. umjesto: *nivo-ploha*, *retur-karta*, *pak-papir*, *panel-diskusija*, *proforma-faktura*, *žiro-račun* može se reći: *razinska ploha*, *povratna karta*, *omotni papir*, *javna diskusija*, *tobožnja faktura* (ili *pseudofaktura*), *čekovni račun*; umjesto: *ping-pong*, *bat-metal*, *vagon-restoran* upotrebljava se: *stolni tenis*, *bristolska mjed*, *vagon za ručavanje* (*blagovanje*); umjesto: *bridž-remi*, *c-dur-ljestvica*, *džez-pjevač*, *panama-šešir*, *taksi-remont*, *taksi-stajalište*, *taksi-služba* može se reći: *remi u bridžu*, *ljestvica u c duru*, *pjevač džeza*, *šešir od paname*, *remont taksija*, *stajalište taksija*, *taksistička služba*.

1. 3. U nekima od takvih polusloženica drugi je dio postao suvišan jer je prvi dio sasvim dovoljan za razumijevanje na onom području na kojem se upotrebljava, npr. umjesto: *blok-pismo*, *blok-karta*, *dinamo-stroj*, *graham-kruh*, *indigo-papir* dovoljno je reći: *blok* (u grafičkoj terminologiji za pismo i u prometnoj za kartu). *dinamo*, *graham*, *indigo* i sl.

2. Nepravilna je polusloženička upotreba sveza kao *brod-cisterna*, *vagon-cisterna*, jer u njima prvi dio ne određuje atributno drugi, nego drugi suzuje značenje prvoga pojma, pa je to pravi apozitivni odnos, u kojemu se obje imenice moraju sklanjati, npr. *na brodu cisterni* (kao *na brodu tegljaču*), *u vagonu cisterni* (kao *u vagonu za spavanje*, *u poštanskom vagonu*).

3. Obrnut slučaj imamo u pojavi polusloženica kao što su: *press-agencija*, *press-biro*, *press-centar*, *press-konferencija* (čak napisano sa dva s), gdje se tudom riječju zamjenjuju domaće: *štampa*, *tisak*, *novinstvo*, vjerojatno zato da bi se izbjegla dilema o pravilnosti upotrebe riječi *štampa* i *tisak* i njihovih izvedenica.

4. Neke se takve polusloženice, zbog relativno česte upotrebe u svakodnevnom govoru, zamjenjuju sufiksalmom tvorenicom, npr. umjesto: *hula-hup-čarape*, *najlon-čarape*, *iks-noge*, *šimi-cipele*, *somer-salama*, *Gavrilović-salama*, *termos-boca*, *panel-ploča*, *long-play-ploča*, *taksi-vozač*, *vikend-kuća*, *frotir-haljinica*, *traper-hlače*, *mini-suknja*, *Singer-mašina*, *Bagat-mašina* govori se: *hulahupke*, *najlonke* (ili *najlonice*), *ikserice*, *šimike*, *somerica*, *gavrilovička*, *termosica*, *panelka*, *longplejka*, *vikendica*, *frotirka*, *traperice*, *singerica*, *bagatica* i sl. Koначno. i to je jezična ekonomija!

VIII.

1. Među polusloženicama sastavljenima potpuno ili djelomično od tuđih elemenata malo ima onih koje bi zaista trebalo zadržati u jeziku. Takve su npr. polusloženice u kojima je prvi dio u vezi s vlastitim imenom određene osobe i atributno određuje drugi dio sa značenjem »kao u te određene osobe«, npr. *grethen-frizura*, *idn-šešir*, *žirardi-šešir* i sl.

One se također upotrebljavaju samo u stilističke svrhe. Izuzetno je moguća upotreba polusloženica s vlastitim imenom bez stilske obilježenosti u prvome dijelu kada se pravom pridjevskom zamjenom vlastitog imena gubi veza s tim imenom zbog neutralizacije s pridjevom izvedenim od neke druge imenice, npr. *Gotha-almanah* (almanah iz grada Gothe), a ne *Gotski almanah*, što bi se moglo odnositi i na Gote.

2. Posebnu skupinu stilski neobilježenih polusloženica čine one u kojima drugi dio objašnjava prvi, koji već sam po sebi znači vrstu onoga što znači drugi dio, ali se to iz njegova izraza ne razabire, npr. *sandhi-pozicija*, *dum-dum-metak*, *tolu-balzam*, *kopaiva-balzam*, *sisal-konoplja*, *damar-smola*, *sandararak-smola*, *karnauba-vosak*, *tung-ulje*, *cigaja-ovca*, *merino-ovca* (pa i *merino-vunu*, iako bi moglo biti i *merinska vuna*), *kauri-puž*, *jafa-naranča*, i sl. One su u upotrebi samo u tom obliku mada bi se većina od njih morala moći upotrijebiti i u obrnutom redosljedu svojih dijelova, tj. s imenicom šireg značenja ispred imena vrste, kao što je već uobičajeno npr. *muha cece*, *ja-*

buka jonatan, jabuka delišez (u tom se slučaju ime vrste najčešće upotrebljava nesklonjivo). U užim strukama morao bi biti dovoljan i sam naziv vrste. npr. *sandhi, sandarak, kauri*.

IX.

Iz svega iznesenog vidi se:

1) da je grafijski znak za pisanje polusloženica crtica, ali kako crtica kao pravopisni znak donosi različite obavijesti o odnosima riječi koje vezuje, sve sveze riječi koje se pišu crticom nisu polusloženice;

2) da su se polusloženice pojavile u hrvatskom ili srpskom jeziku zahvaljujući tuđem uzorku, i to u stilski obilježenoj upotrebi;

3) da je stvaranje polusloženica, najčešće s tuđim elementom u prvome dijelu, uzelo velikoga maha i tako potisnulo druge, hrvatskom ili srpskom jeziku prirodnije načine izražavanja, pa ih zbog toga treba izbjegavati.

TOČKA KAO PRAVOPISNI ZNAK

Antun Šojat

Pravopisna pravila tek jednim svojim dijelom zasijecaju u jezikoslovnu znanost, tamo gdje pravopis ulazi u područje normativne gramatike i rješava jezične dileme koje proizlaze iz različitih dijalektalnih i inojezičnih utjecaja na književni jezik, odnosno koje zadiru u normiranje standardnog jezika uopće.

U svojoj biti, dakle, pravopisna problematika ponajčešće nije znanstvena problematika – osobine nekoga jezika na svim jezičnim razinama mogu se grafijski fiksirati na veoma različite načine, a da svaki takav način grafijskoga prikaza jezičnih osobina bude funkcionalan. Tako pravopisi različitih naroda na različite načine propisuju bilježenje pojedinih glasova, fonema i prozodema, bilježenje jezičnih osobina na morfonološkoj razini, osobito bilježenje osobina koje u govornom aktu ovise o distribucijskim pravilima i ograničenjima. I na leksičkoj razini različito se tretiraju pojedini slijedovi morfema, u nekim pravopisima pojedini su morfemski nizovi jedna leksička jedinica, jedna riječ, a semantički odgovarajući jezični znakovi u pravopisima drugih jezika određuju se kao dvije, tri ili više riječi. Od pravopisa razlikuju se i propisi o uporabi interpunkcijskih i pravopisnih znakova, o pisanju velikih i malih slova, o rastavljanju riječi na kraju retka itd. itd.